

عنوان :

تکالیف و حقوق شهروندی در نظام حقوق اساسی ایران

نوشته:

محمّد پور محمد

دکتر، علی بابایی مهر

انتشارات نیکان

۱۳۹۸

سرشناسه	: پورمحمد، محمد، ۱۳۷۲ -
عنوان قراردادی	: Mohammad Poor , Mohammad ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: تکالیف و حقوق شهروندی در نظام حقوق اساسی ایران/نوشته محمد پورمحمد، علی بابایی مهر.
مشخصات نشر	: تهران: نیکان ، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ی. ۱۱۵ ص.
شابک	: 9786229580370 ریال ۲۹۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۰۳-۱۰۶.
موضوع	: حقوق مدنی — ایران
موضوع	: Civil rights -- Iran
موضوع	: شهروندان ایرانی
موضوع	: Civics, Iranian
شناسه افزوده	: بابایار مهر، علی، ۱۳۵۹ -
رده بندی کنگره	: KMH۵۰۰
رده بندی دیویی	: ۵۵/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۸ ۶۶۶۴

ناشر: انتشارات نیکان طب

نویسندگان: محمد پورمحمد- دکتر علی بابایی مهر

ویراستار: خانم مولایاری

ناظر چاپ: حمید جمالی

طرح روی جلد: امیر جمالی

شمارگان: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸۶۲۲۹۵۸۰۳۷۰

قیمت: ۲۹۰۰۰ تومان

نشانی: خیابان جمالزاده جنوبی، نرسیده به کلهر، پلاک ۱۴۴، واحد ۶، طبقه سوم

تلفن: ۶۶۹۱۵۶۱۶-۶۶۵۸۰۲۲۳

پیشگفتار ط

فصل اول: کلیات مفاهیم و مبانی شهروندی

- گفتار اول: تعریف شهروندی ۳
- گفتار دوم: سیر تاریخی مبانی شهروندی ۶
- گفتار سوم: ماهیت شهروندی ۸
- گفتار چهارم: نظر مای شهروندی ۱۰

فصل دوم: تبیین مفاهیم و مبانی حق و تکالیف شهروندی

- گفتار اول: تعریف حق ۱۷
- گفتار دوم: تعریف تکلیف ۱۹
- گفتار سوم: تلازم بین «حق» و «تکلیف» در «م» قوق ۲۰
- گفتار چهارم: مبانی تکالیف طبیعی و شهروندی ۲۴
- گفتار پنجم: تکالیف شهروندی ۲۴
- گفتار ششم: مصادیقی از نسبت میان «تکالیف طبیعی» و «تکالیف شهروندی» ۲۵
- بند اول: کار و تلاش، مبنایی برای بازشناسی «تکلیف طبیعی» ۲۵
- بند دوم: تکلیف متقابل شهروندان در آموزش، به مثابه تکلیفی طبیعی ۲۶
- بند سوم: تواضع به حق و امر به معروف و نهی از منکر؛ عامل تأمین «حقوق بشر» و «حقوق شهروندی» ۲۷

فصل سوم: حقوق شهروندی

- گفتار اول: تعریف حقوق شهروندی ۳۱
- گفتار دوم: سیر تاریخی حقوق شهروندی ۳۲
- گفتار سوم: دیدگاه‌های مختلف نسبت به تعهدات و حقوق شهروندی ۳۵
- بند اول: تنوری‌های مبتنی بر حقوق ۳۵

- بند دوم: تئوری مبتنی بر مسئولیت ۳۸
- بند سوم: تئوری تعادل بین حقوق و مسئولیت ها ۴۲
- گفتار چهارم: رابطه حقوق شهروندی و حقوق بشر ۴۳
- گفتار پنجم: منشور شهروندی ۴۵

فصل چهارم: حقوق شهروندی در پرتوی اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- گفتار اول: مفهوم حقوق اساسی ۵۱
- گفتار دوم: مفهوم قانون اساسی ۵۳
- گفتار سوم: پیشینه تاریخی حقوق و تکالیف مردم و روند آن به قانون اساسی ۵۵
- گفتار چهارم: حقوق مدنی شهروندان ۵۸
- بند اول: عدم بازداشت غیرقانونی ۵۹
- بند دوم: رعایت حریم خصوصی شهروندان ۶۰
- بند سوم: منع شکنجه و ردای زهین آمیز ۶۱
- بند چهارم: عدالت قضایی ۶۲
- بند پنجم: آزادی بیان و عقیده ۶۳
- بند ششم: آزادی مطبوعات و رسانه های گروهی ۶۴
- بند هفتم: آزادی اقلیت های مذهبی ۶۵
- گفتار چهارم: حقوق سیاسی شهروندان ۶۵
- بند اول: حق رای ۶۸
- بند دوم: حق اعتراض و انتقاد ۶۸
- بند سوم: آزادی احزاب سیاسی ۶۹
- گفتار پنجم: حقوق اجتماعی شهروندان ۷۰
- بند اول: حق برخورداری از فرصت ها و امکانات برابر اجتماعی ۷۰
- بند دوم: حق برخورداری از رفاه اجتماعی ۷۱

فصل پنجم: تکالیف شهروندی در پرتوی اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- گفتار اول: تکالیف شهروندی در اصول قانون اساسی ۷۵

۷۷	گفتار دوم: تکالیف مدنی و اجتماعی
۷۷	بند اول: نظارت همگانی یا امر به معروف و نهی از منکر
۷۷	الف: امر به معروف و نهی از منکر و جایگاه آن در فرهنگ اسلامی
۷۹	ب: شرایط و مراتب امر به معروف و نهی از منکر
۸۲	بند دوم: جایگاه نظارت عمومی در نظام اسلامی
۸۳	بند سوم: شیوه های نظارت عمومی مردم در نظام جمهوری اسلامی ایران
۸۷	بند چهارم: حفاظت از محیط زیست
۸۹	بند پنجم: استفاده از زبان فارسی در مکاتبات رسمی و آموزش زبان عربی
۹۰	گفتار سوم: تکالیف فرهنگی و نظامی و اقتصادی شهروندان
۹۰	بند اول: دفاع از تمامیت ارضی، استقلال و آزادی و حفظ وحدت
۹۳	بند دوم: مشارکت در تأمین بودجه و هزینه های دولت
۹۵	بند سوم: پرداخت مالیات و عوارض و سایر تدابیر مالی
۹۶	بند چهارم: انجام خدمت و وظیفه برای مردان
۹۷	گفتار چهارم: تکالیف سیاسی شهروندان
۹۷	بند اول: پذیرش حکومت اسلامی
۹۸	بند دوم: احترام به قوانین و مقررات
۱۰۰	بند سوم: شرکت در تعیین سرنوشت
۱۰۱	بند چهارم: منع تصدی بیش از یک شغل دولتی
۱۰۳	منابع و مآخذ:
۱۰۳	الف: کتابها:
۱۰۶	ب: مقالات:

شهروندی عمدتاً مجموعه‌ای از حقوق و تعهدات است. «حقوق شهروندی» به عنوان جزئی بسیار مهم از مقوله شهروندی در ابعاد مختلفی نظیر حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و جنسیتی و ... مطرح می‌شود. آگاهی شهروندی نیز به آگاهی شهروندان از (حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی و ...) اطلاق می‌شود که به عنوان نخستین عامل در تسهیل ارتباط صحیح ملت و دولت و روابط متقابل و تعاملات اجتماعی افراد در جامعه محسوب می‌شود. اما مفهوم شهروندی حاوی یک تضاد است. بدان معنا که شهروند به خاطر وجود رابطه دو طرفه اش با دولت علاوه بر حقوق، دارای تکالیف و تعهداتی نیز هست. یعنی شهروند در قبال حقوق شهروندی می‌بایست تعهداتی را نیز تقبل کند. زیرا حق امری طرفینی است و حقوق و تکالیف چنان آمیخته به یکدیگرند که انجام هر حقی با تکلیفی به وجود می‌آید. تا جایی که حضرت علی می‌فرمایند (کسی را حق نیست جز آن که بر او نیز حقی است و بر کسی حقی نیست جز آنکه او را نیز حقی است اگر تان کسی را یافت که حق دارد و تکلیف ندارد آن کس تنها خداوند متعال است و نه مخلوقات او). به عیده بسیاری از صاحب نظران تمام سخن فلسفه حقوق اسلامی در حوزه حقوق شهروندی در همین کلام امیر المومنین نهفته است. توضیح آنکه در این تعامل حقوق جمعی کسی نیست که تنها تکلیف داشته باشد و کسی هم یافت نمی‌شود که تنها حق داشته باشد. لذا به دنبال بحث حق و حقوق با مقارنه تعادل و تکالیف نیز مواجه می‌شویم. با روشن شدن مفهوم حق و در پرتو آن مفهوم تکلیف نیز مشخص می‌شود.

مفهوم شهروندی در سالهای اخیر توجهات زیادی را به خود جلب نموده است. شهروندی و حقوق و تعهدات ملازم با آن در هر جامعه و در هر مقطع زمانی ممکن است نیاز به تعریف مجدد و یا تغییر و اصلاح داشته باشد و انجام این تغییرات و اصلاحات تنها در صورتی ممکن است که شهروندان خود خواهان آن باشند. برای این منظور لازم است که به صورت مدنی در فعالیتهایی درگیر شوند که منجر به تغییر یا اصلاح این حقوق می‌گردد. می

توان تکالیف شهروندان را به تکالیف و مسئولیت های فردی و تکالیف و مسئولیتهای اجتماعی تقسیم کرد. مسئولیتهای اجتماعی شامل مشارکت در امور مدنی و اجتماعی است که انجام آن لزوماً بر عهده تعدادی افراد قرار دارد و به صورت فردی انجام پذیر نیستند. همانند حضور و عضویت در سازمانها و کمیته های محلی گوناگون. اما مسئولیتهای فردی به صورت فردی نیز قابل اعمال است و لزوماً نیازی به حضور تعداد افراد ندارد. مانند انجام خدمت سربازی، احترام به قانون و حقوق دیگران، پرداخت مالیات و غیره. دسته بندی دیگر تقسیم بر اساس مخاطبان است. اول تکلیفی که مخاطب آن عموم شهروندان است مانند احترام به قوانین و مقررات و یا حفظ محیط زیست. دوم تکالیفی که مخاطب خاص دارند مانند انجام خدمت وظیفه برای مردان. همچنین می توان گفت که وظایف شهروندی در یک دسته بندی دیگر قابل تقسیم به دو دسته هستند؛ وظایف مبتنی بر مواظبت و داراری ضمانت اجرا مانند خدمت نظام وظیفه، پرداخت مالیات و مشارکت در مخارج عمومی و وظیفه اطاعت از قوانین کشوری که توسط حاکمیت برای اجرای نظم و عدالت وضع شده است.

تکالیف شهروندی در قوانین اساسی و نظام سیاسی زمامداری بر اساس یک میثاق ملی و یک سند حقوقی به نام قانون اساسی سامان می یابد. حکومت و مردم در روابط متقابل خود مکلف به رعایت آن هستند. قانون اساسی انتظام بخش آئین و شئون هر کشور و تعیین کننده روابط متعادل زمامداران و فرمان برداران یک جامعه سیاسی است. التزام عملی بر اجرای این مهم ابواب و منافذ استبداد را مسدود، آزادی و حرمت افراد را تضمین و موجبات تلاش برای نیل به عدالت سیاسی و اجتماعی را فراهم می کند. جامعه بشری به عنوان متکامل ترین جامعه بدون مجموعه ای از قواعد حقوقی که ناظر بر تکلیف و وظیفه افراد است دوام نخواهد آورد. مهمترین آنها که در راس هرم قواعد حقوقی در هر کشور قرار دارد قانون اساسی است. در قانون اساسی اکثر کشورها تعدادی از تکالیف برای شهروندان مقرر شده است که تقریباً با جنبه عام الشمولی یافته اند و مورد پذیرش همه نظام های حقوقی است.